

دانشگاه پیام نور
دانشکده علوم انسانی

گروه علمی حقوق

پایان نامه
برای دریافت درجه کارشناسی ارشد
در رشته حقوق بین الملل

عنوان پایان نامه:

مطالعه تطبیقی ضمانت اجرای آرای صادره از دیوان
بین المللی دادگستری و رکن قضایی سازمان تجارت جهانی

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر حاتم صادقی زیازی

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر حسین شریفی طرازکوهی

نگارش:

ثمانه توگلی کمکویی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تقدیم به :

پدر و مادر عزیزم

همسر مهربانم

فرزند دلبندم

تقدیر و تشکر

سپاس بیکران پروردگار بزرگ را که به این بنده خویش فرصت و نعمت تحصیل و تحقیق را اعطا فرمود. بر خود لازم می‌دانم به رسم سپاس از همه اساتید معظمی که در دوره کارشناسی ارشد رشته حقوق بین‌الملل شرف حضور در محضر پرفیض‌شان را داشته و از دریای بیکران علم و دانش ایشان بهره‌مند شده‌ام تشکر و قدردانی نمایم. به خصوص از زحمات اساتید عزیز و ارجمندم، استاد راهنما، جناب آقای دکتر صادقی‌زیازی و استاد مشاور، جناب آقای دکتر شریفی طرازکوهی و استاد داور، سرکار خانم دکتر کوشا که با رهنمودهای ارزنده خود مرا در مسیر انجام و ارائه این تحقیق هدایت فرموده‌اند کمال تشکر را دارم و سلامتی آنها را از خداوند بزرگ خواستارم.

زمستان ۱۳۹۱

ثمانه توکلی کمکویی

اختصارات

CF.: Conferre

C.D.I : La commission de Droit Internationale

DSB : Dispute Sttlement Body

GA : General Assembly

GATT : General Agreement on Tariffs & Trade

Ibid : Le meme

ICJ : International Court of Justice

IDI : Institute Droit Internationale

ILC : International law commission

ITO : International Trade Organization

ORG : Organization

Res : Resolution

UN : United – nations

WTO : World trade organization

چکیده

تاریخ در توسل به نهادهای بین‌المللی برای حل و فصل اختلافات بین کشورهای جهان، دوره پرفراز و نشیبی را طی کرده است. در طول این مدت، ابزارهای اجرایی احکام پیشرفت نموده است و این امر به دلیل ظهور سازمان‌های جدید با نظام‌های تکامل یافته حل و فصل اختلافات است که نه تنها روند اجرای آراء را تسریع و تدقیق نموده‌اند، بلکه نسبت به گذشته توانسته‌اند اعتماد جهانیان را به خود معطوف نمایند. این مهم میل و رغبت بیشتری را در طرح اختلافات نزد مراجع ذیربط فراهم می‌سازد.

شناخت نسبی از ماهیت وجودی و شخصیت حقوقی دو مرجع حل و فصل اختلافات، دیوان بین‌المللی دادگستری و سازمان تجارت جهانی به همراه سیر تحول مکانیسم حل اختلاف در آنها در طول زمان، زوایای عملکرد این نهادها را هر چه بیشتر تبیین می‌نماید.

دیوان بین‌المللی دادگستری که از پیشگامان امر حل و فصل اختلافات دولت‌ها در جهان می‌باشد، احکام و توصیه‌های بسیاری را در طول حیات خود صادر نموده است. اما در زمینه اجرای آنها چندان موفق نبوده و مسئله اجرای حکم در این نهاد در هاله‌ای از ابهام قرار دارد. زیرا اساس اجرای احکام آن‌ها مبتنی بر تمایل دولت‌ها به پیروی از مقررات حقوق بین‌الملل و منشور قرار دارد. نکته دیگر این است که الزام همگانی به همراه ضمانت اجرای فوری و مؤثر مورد توجه نبوده است. ولیکن در سازمان تجارت جهانی ضعف‌های موجود در اجرای احکام دیوان، تا حدودی مرتفع گشته است. به این دلیل که نظام حل و فصل اختلافات سازمان تجارت جهانی با تعیین دستگاه نظارت مستقل و ضمانت اجرای مؤثر، از قوت و کارآمدی بیشتری برخوردار می‌باشد.

کلید واژه :

ضمانت اجرا، حل و فصل اختلافات، رکن قضایی، سازمان تجارت جهانی، دیوان بین‌المللی دادگستری

بنام خدا

مطالعه تطبیقی ضمانت اجرای آرای صادره از رکن قضایی دیوان بین المللی دادگستری و سازمان تجارت جهانی

چکیده

۱	طرح تحقیق
۲	۱- تبیین مسئله
۳	۲- پرسشهای تحقیق
۳	۳- پیشینه تحقیق
۴	۴- اهداف تحقیق
۵	۵- فرضیه‌های تحقیق
۵	۶- روش تحقیق و گردآوری داده‌ها
۵	۷- مشکلات تحقیق
۶	۸- سازماندهی تحقیق

بخش اول - کلیاتی در زمینه شناخت دیوان بین المللی دادگستری و سازمان تجارت جهانی

۸	طرح کلی
۹	فصل اول - شناخت دیوان بین المللی دادگستری
۹	مبحث اول - تاریخچه و سیر تحول دیوان بین المللی دادگستری
۹	گفتار اول - جایگاه دیوان در نظام حقوق بین الملل
۱۰	گفتار دوم - دیوان بین المللی دادگستری و ایران
۱۲	مبحث دوم - اهداف و وظایف دیوان بین المللی دادگستری
۱۲	مبحث سوم - اعضای دیوان بین المللی دادگستری
۱۳	مبحث چهارم - ساختار دیوان بین المللی دادگستری
۱۳	گفتار اول - سازمان قضایی دیوان بین المللی دادگستری
۱۳	بند اول - ترکیب دیوان بین المللی دادگستری
۱۳	الف - انتخاب قضات
۱۴	ب - استقلال قضات

۱۵	بند دوم- ساختار داخلی دیوان بین المللی دادگستری
۱۵	الف- هیات عمومی قضات
۱۵	ب- شعبات دیوان بین المللی دادگستری
۱۵	۱- شعبه اختصاری
۱۵	۲- شعبه فرعی
۱۶	۳- شعبه خاص
۱۶	گفتار دوم- سازمان اداری دیوان بین المللی دادگستری
۱۶	بند اول- کمیته های دیوان ناظر بر بخش اداری و مقررات
۱۶	بند دوم- دفتر دادگاه و وظایف آن
۱۷	بند سوم- مدیر و معاون دفتر
۱۷	بند چهارم- کارکنان دفتر
۱۸	فصل دوم- شناخت سازمان تجارت جهانی
۱۸	مبحث اول- کلیاتی راجع به موافقت نامه عمومی تعرفه و تجارت(گات)
۱۹	گفتار اول- ماهیت حقوقی گات
۱۹	گفتار دوم- اهداف و محتوای گات
۱۹	گفتار سوم- اصول حاکم بر گات
۲۰	مبحث دوم- سازمان تجارت جهانی
۲۰	گفتار اول- تاریخچه سازمان تجارت جهانی
۲۰	گفتار دوم- اهداف سازمان تجارت جهانی
۲۱	گفتار سوم- اصول سازمان تجارت جهانی
۲۱	بند اول- اصل کامله الوداد
۲۱	بند دوم- اصل شفافیت مقررات تجاری
۲۱	بند سوم- اصل کاهش تعرفه های گمرکی
۲۲	بند چهارم- اصل تضمین آزادی تجاری بین اعضا
۲۲	گفتار چهارم- ساختار سازمان
۲۲	بند اول- کنفرانس وزیران
۲۲	بند دوم- شورای عمومی
۲۳	بند سوم- رکن بررسی خط مشی های تجاری

۲۳	بند چهارم - شوراها
۲۳	بند پنجم - مراجع و نهادهای حل اختلاف
۲۳	الف - رکن حل اختلاف
۲۳	ب - هیات حل اختلاف (پانل)
۲۴	ج - هیات استیناف
۲۴	بند ششم - دبیرخانه
	بخش دوم - ویژگی‌های اساسی مکانیسم حل و فصل اختلافات در دیوان بین‌المللی دادگستری
	و سازمان تجارت جهانی
۲۵	
۲۶	طرح کلی
۲۷	فصل اول - تاریخچه حل و فصل اختلافات بین‌المللی
۲۷	مبحث اول - مفهوم اختلافات بین‌المللی
۲۸	مبحث دوم - شیوه‌های حل و فصل اختلافات بین‌المللی
۲۸	گفتار اول - شیوه‌های غیرحقوقی / سیاسی و دیپلماتیک
۲۹	گفتار دوم - شیوه‌های حقوقی
۲۹	بند اول - داوری
۲۹	بند دوم - دادرسی قضایی
۳۰	فصل دوم - مکانیسم حل و فصل اختلافات در دیوان بین‌المللی دادگستری
۳۰	مبحث اول - صلاحیت ترافعی
۳۱	گفتار اول - صلاحیت شخصی
۳۱	بند اول - دولت‌ها
۳۱	الف - کشورهای عضو سازمان ملل
۳۱	ب - کشورهای غیرعضو سازمان که اساسنامه را قبول دارند
۳۱	ج - سایر کشورها
۳۲	بند دوم - حمایت دیپلماتیک از اشخاص حقیقی
۳۲	گفتار دوم - صلاحیت موضوعی
۳۲	مبحث دوم - صلاحیت مشورتی دیوان
۳۳	گفتار اول - صلاحیت شخصی
۳۳	بند اول - مجمع عمومی

۳۳	بند دوم - شورای امنیت
۳۳	بند سوم - سایر ارکان و نهاد های تخصصی
۳۳	گفتار دوم - صلاحیت موضوعی
۳۴	مبحث سوم - آیین دادرسی دیوان
۳۴	گفتار اول - منابع وقواعد ناظر بردادرسی دیوان
۳۴	گفتار دوم - ادله اثبات دعوی
۳۵	گفتار سوم - خصوصیات احکام دیوان
۳۶	بند اول - قوت اجباری
۳۷	بند دوم - قدرت اجرایی
۳۸	فصل سوم - مکانیسم حل و فصل اختلاف در سازمان تجارت جهانی
۳۸	مبحث اول - حل و فصل اختلافات در گات
۳۹	گفتار اول - هدف از ترتیبات حل اختلاف در گات
۳۹	گفتار دوم - مراحل حل اختلاف در گات
۴۰	گفتار سوم - دستاوردهای ویژه سازمان تجارت جهانی در نظام حل و فصل اختلاف
۴۱	مبحث دوم - بررسی تفاهم نامه راجع به قواعد و رویه های حاکم بر حل اختلاف
۴۱	گفتار اول - ایجاد و اهداف تفاهم نامه
۴۱	گفتار دوم - ویژگی های سیستم حل اختلاف تفاهم نامه
۴۲	مبحث سوم - ویژگی های مکانیسم حل و فصل اختلاف در سازمان تجارت جهانی
۴۲	گفتار اول - نظام مبتنی بر قواعد و مقررات حقوقی
۴۳	بند اول - مکانیزم منسجم و یکپارچه
۴۳	بند دوم - سازگاری با موافقت نامه ها
۴۴	بند سوم - مکانیسم حل و فصل اختلافات کاملاً بین الدولی
۴۵	الف - صلاحیت انحصاری اعضا
۴۵	ب - نقش بازیگران غیر دولتی
۴۵	گفتار دوم - صلاحیت قضایی بین المللی جدید
۴۶	بند اول - اعمال نقش شبه قضایی
۴۶	الف - ارگان های مسئول حل و فصل اختلافات
۴۷	ب - شرایط توسل به مکانیسم حل و فصل اختلافات

۴۷	۱- داشتن منفعت
۴۷	۲- صلاحیت اجباری
۴۸	بند دوم- الزام آور بودن تصمیمات
۴۸	الف- اعتبار آرا
۴۹	ب - اجرای تصمیمات و آرا
۵۰	مبحث چهارم- تشریفات و آیین حل و فصل اختلافات
۵۰	گفتار اول- مشورت
۵۱	گفتار دوم- رسیدگی مقدماتی
۵۱	بند اول- تشکیل هیأت های رسیدگی
۵۱	بند دوم- حدود و اختیارات هیئت های رسیدگی
۵۲	بند سوم- ترکیب هیأت های رسیدگی
۵۲	بند چهارم- نقش هیأت های رسیدگی
۵۳	الف- ملاک رسیدگی
۵۳	ب - اصل اقتصاد قضایی
۵۴	بند پنجم- آرای پانل ها
۵۵	گفتار سوم- رسیدگی استینافی
۵۵	بند اول- ترکیب هیأت استیناف
۵۶	بند دوم- موضوع تقاضای استیناف
۵۶	بند سوم- تشریفات استیناف
۵۶	بند چهارم- مهلت های رسیدگی
۵۶	بند پنجم- شیوه رسیدگی
۵۷	بند ششم- تصویب رای
۵۷	گفتار چهارم- نقش داوری در اجرای آراء صادره
۵۸	گفتار پنجم- نقش رکن حل اختلاف در روند حل و فصل اختلاف
۶۲	گفتار ششم- موانع و محدودیتهای الحاق ایران به سازمان تجارت جهانی در بخش حل اختلاف
۶۵	بخش سوم- ضمانت اجرای احکام و توصیه های صادره
۶۳	طرح کلی

۶۴	فصل اول - ضمانت اجرا
۶۴	مبحث اول - ترمینولوژی
۶۵	مبحث دوم - انواع ضمانت اجراها در حقوق بین الملل
۶۶	گفتار اول - ضمانت اجراهای حقوقی
۶۷	گفتار دوم - ضمانت اجراهای غیرحقوقی
۶۹	فصل دوم - ضمانت اجرای آراء در دیوان بین المللی دادگستری
۶۹	مبحث اول - ارزیابی مقررات منشور ملل متحد راجع به احکام دیوان
۷۱	گفتار اول - ضمانت اجرای آرای ترافی دیوان
۷۲	بند اول - نقش شورای امنیت در اجرای آرا
	الف - شورای امنیت و ضمانت اجرای آرای دیوان (بدون در نظر گرفتن حق وتو برای محکوم
۷۲	علیه)
۷۳	۱- توصیه
۷۴	۲- اقدامات
۷۶	ب- رابطه حق وتو و ضمانت اجرای آرا
۷۷	ج- رویه شورای امنیت
۷۷	بند دوم - سایر ضمانت اجراهای آرای دیوان (خارج از بند دوم ماده ۹۴)
۷۷	الف - نقش مجمع عمومی در تضمین اجرای آرای دیوان
۷۸	ب- نقش معاهده و موافقت نامه در ضمانت اجرای آرای دیوان
۷۹	ج- اقدامات یک جانبه دولت محکوم له (دکترین خودیاری self-help)
۸۰	۱- اقدامات متقابل مشابه یا معامله متقابل
۸۰	۲- اقدامات تلافی جویانه
۸۱	گفتار دوم - ضمانت اجرای آرای مشورتی دیوان
۸۲	بند اول - ضمانت اجرای آرای مشورتی از طریق معاهدات و اساسنامه سازمان های بین المللی
۸۲	الف - ضمانت اجرای آرای مشورتی از طریق معاهده
۸۳	ب - ضمانت اجرای آرای مشورتی از طریق اساسنامه
۸۴	بند دوم - ضمانت اجرای آرای مشورتی از طریق تفسیر منشور
۸۵	بند سوم - ضمانت اجرای آرای مشورتی از طریق اعمال آیین دادرسی ترافی
۸۶	بند چهارم - ضمانت اجرای آرای مشورتی از طریق قواعد عرفی

۸۶	بند پنجم - نقش ارگان های درخواست کننده آرای مشورتی در تضمین اجرای آنها
۸۷	مبحث دوم- برخی تضامین دیوان بر اجرای حکم
۹۱	فصل سوم- ضمانت اجرای آرا و توصیه ها در سازمان تجارت جهانی
۹۱	مبحث اول- ضمانت اجرا در گات
۹۲	مبحث دوم- صدور آرا و توصیه ها در سازمان تجارت جهانی
۹۳	مبحث سوم- اجرای آرا و توصیه ها در سازمان تجارت جهانی
۹۴	گفتار اول- مرجع ناظر بر اجرای توصیه ها و احکام در سازمان تجارت جهانی
۹۵	بند اول- پیگیری و نظارت بر اجرای آرا
۹۵	بند دوم- اختلاف در خصوص اجرای احکام و توصیه ها و صلاحیت پانل اولیه
۹۷	گفتار دوم- مهلت های اجرای آرا و توصیه ها
۹۸	گفتار سوم- ابزارهای ضمانت اجرای آرای قضایی در سازمان تجارت جهانی
۹۸	بند اول- اقدامات پس از دادرسی
۱۰۰	الف- جبران خسارت و تعلیق امتیازات
۱۰۱	ب- انواع تعلیق (اقدامات متقابل)
۱۰۱	۱- اقدام متقابل هم عرض
۱۰۲	۲- اقدام متقابل مشابه
۱۰۲	۳- اقدام متقابل متفاوت
۱۰۲	بند دوم - ارجاع به داوری
۱۰۴	فصل چهارم- ارزیابی وجوه تشابه و افتراق ضمانت اجرای آراء صادره از دو مکانیسم و رضایت دولت ها
۱۰۴	مبحث اول- وجوه تشابه ضمانت اجرای آراء صادره از دو مکانیسم مزبور
۱۰۵	مبحث دوم- وجوه افتراق ضمانت اجرای آراء صادره از دو مکانیسم مزبور
۱۰۶	مبحث سوم- رضایت دول عضو از مراجعه به دو مکانیسم مزبور
۱۰۸	نتیجه گیری و پیشنهادات
	منابع و ماخذ

طرح تحقیق

اجرای احکام قضایی بین‌المللی یکی از مراحل دشوار، در روند اجرای کامل قواعد بین‌المللی است. سابقه نه‌چندان مطلوب در زمینه اجرای احکام قضایی بین‌المللی حاکی از این راه پرفراز و نشیب است. هر شخص حقیقی و حقوقی که دعوی را علیه شخص دیگر در مراجع قضایی مطرح می‌نماید، هدفش اجرای حکم محکومیت طرف مقابل می‌باشد. بنابراین اگر نتیجه نهایی رسیدگی قضایی به مرحله اجرا درنیاید و حکم اجرا نگردد، تمام کوششی که برای تحصیل رأی محکومیت صورت گرفته است عملاً بی‌ثمر خواهد بود. این امر در حقوق داخلی کشورهای مختلف جهان در صورت استنکاف محکوم‌علیه از اجرای داوطلبانه رأی دادگاه صالح، با استفاده از قوه قهریه دولت صورت می‌گیرد و دولت محکوم‌علیه را وادار می‌سازد تا برخلاف تمایل باطنی‌اش از حکم دادگاه صالح که به مرحله قطعی و نهایی رسیده است تمکین نماید. ولی در صحنه بین‌المللی به واسطه وجود حاکمیت کشورهای مستقل و عدم وجود یک سیستم مقتدر در زمینه اجرای احکام بین‌المللی، تحقق این امر مشکل و در بسیاری از موارد مسأله‌ساز می‌باشد. رشد و توسعه هر یک از کشورهای عضو جامعه بین‌المللی مستلزم همکاری سازمان یافته آنها در سطحی فراتر از منافع ملی می‌باشد. البته به شرط آنکه این همکاری بر اساس اصولی باشد که ضامن منافع جمع و حاصل وجدان مشترک جامعه بشری باشد. حال اگر کشوری در اجرای احکام بین‌المللی اختلال ایجاد نماید، تخلف محسوب شده و عکس‌العمل متناسبی را مقرر نمایند، همین امر پشتوانه اجرای مقررات حقوقی می‌باشد. پس اجرای احکام قضایی نیازمند ضمانت اجرایی می‌باشند تا از اجرای آنها اطمینان حاصل گردد.

۱- تبیین مسئله

یکی از اهداف تأسیس سازمان‌های بین‌المللی جهانشمول مانند جامعه ملل و سازمان ملل متحد در درجه نخست حفظ صلح و امنیت بین‌المللی و در مراحل بعدی هموار کردن بستر همکاری‌های بین‌المللی برای دستیابی به یک جامعه امن و بدون تنش بوده است.

به منظور تحقق این هدف باید تدابیری اندیشیده شود تا اختلاف بین دولت‌ها سریعاً مورد رسیدگی قرار گرفته و حکم صادره نیز در نهایت با حسن نیت اجرا گردد.

بدیهی است که رشد و توسعه هر یک از کشورهای جهان در عرصه بین‌المللی مستلزم همکاری سازمان یافته آنها در سطحی فراتر از منافع ملی می‌باشد به ویژه در اجرای احکام صادره از مراجع بین‌المللی که ضامن منافع جمع و حاصل وجدان مشترک جامعه بشری می‌باشد و تخلف از این آراء، عکس‌العمل لازم را اقتضاء می‌نماید. البته سازمان‌های بین‌المللی اغلب در حوزه اجرا با موانع و محدودیت‌هایی مواجهند و همواره نگرانی جدی خود را از عدم تمکین برخی اعضا نسبت به آرای صادره از مراجع ذیربط اعلام نموده‌اند. شایان ذکر است این ابهام در اجرای احکام در حقوق بین‌الملل منسوب به شک و تردیدی می‌باشد که در اعطای اختیار اعمال زور به یک سازمان بین‌المللی، علیه حاکمیت دولت‌ها وجود دارد. هیچ دولتی تمایل ندارد که در مقابل یک سازمان بین‌المللی دارای قدرت عظیم اجرایی قرار گیرد تا دولت مزبور را وادار به تمکین از حکمی نماید که تمایلی به اجرای آن ندارد. چنین اختیار و قدرتی در واقع طبق منشور ملل متحد به شورای امنیت اعطاء شده است. اما اجرای این اختیارات معمولاً هنگامی به صورت بالفعل درمی‌آید که صلح و امنیت بین‌المللی به خطر افتاده باشد و کمتر برای به اجرا درآوردن احکام قضایی دیوان بین‌المللی دادگستری به کار می‌رود. لذا در صورت استمرار چنین رویه‌ای، اقتدار نظام قضایی بین‌المللی تضعیف می‌گردد. بنابراین وجود یک مکانیسم جامع و منسجم اجرای آراء می‌تواند نقش حیاتی در حفظ اعتبار احکام و بالا بردن سطح تمکین ایفاء نماید. این در حالی است که در سال ۱۹۹۴ سازمان تجارت جهانی با ساز و کار جدیدی برای حل و فصل اختلافات در زمینه تجارت پا به عرصه وجود گذاشت تا همسو با مقتضیات تجارت بین‌الملل با سرعت و دقت هرچه بیشتر مبادرت به حل اختلافات بین دولت‌های عضو بپردازد. این سازمان تاکنون اختلافات بی‌شماری را حل و فصل نموده است. در این نوشتار سعی می‌شود تا ضمانت اجرای آرای صادره از رکن قضایی سازمان تجارت جهانی و دیوان بین‌المللی دادگستری به تفصیل مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته و شباهت‌ها و وجه تمایزات این دو مکانیسم تبیین گردد.

۲ - پرسش‌های تحقیق

الف - سؤالات اصلی

- ۱- ضمانت اجرای آرای صادره از رکن قضایی دیوان بین‌المللی دادگستری و سازمان تجارت جهانی چیست؟
- ۲- ساز و کار حقوق بین‌الملل در صورت عدم اجرای آرای صادره رکن قضایی سازمان تجارت جهانی و دیوان بین‌المللی دادگستری چیست؟
- ۳- وجه تمایز ضمانت اجرای آرای صادره از رکن قضایی سازمان تجارت جهانی و دیوان بین‌المللی دادگستری در چیست؟

ب - سؤالات فرعی

- ۱- رویه قضایی حل و فصل اختلافات در سازمان تجارت جهانی و دیوان بین‌المللی دادگستری چگونه است؟
- ۲- کدام یک از دو مرجع فوق ضمانت اجرای محکم‌تری برای آرای صادره خود دارند؟
- ۳- رضایت دولت‌های عضو از مراجعه به این دو مرجع چگونه است؟

۳ - پیشینه تحقیق

در زمینه موضوع این تحقیق به دلیل اهمیت هر یک از دو مرجع دیوان بین‌المللی دادگستری و سازمان تجارت جهانی تاکنون بررسی‌های قابل توجهی صورت گرفته است. در سطح بین‌المللی با تشکیل سازمان تجارت جهانی در سال ۱۹۹۴ مقالات زیادی در مورد این سازمان در نشریات معتبر بین‌المللی به چاپ رسیده است که از جمله می‌توان به آثار ذیل اشاره نمود:

مقاله ای کونورو^۱ در نشریه تجارت جهانی در سال ۱۹۹۵ نوشت که در آن مبادرت به بررسی ساز و کار حل و فصل اختلافات در این سازمان و موضوعات مطروحه درخصوص چگونگی دادرسی در آن پرداخته است. همچنین بر روی سایت سازمان تجارت جهانی نیز اطلاعات، اخبار و تحلیل‌های جالب توجهی وجود دارد، از جمله کتابچه شناخت سازمان تجارت جهانی^۲ که حاوی

^۱ - Konuro.

^۲ - Understanding the wto.

توضیحات رسمی، دقیق و جدیدی در مورد این سازمان می‌باشد و به طور مستمر و هر از چند گاهی با توجه به تحولات این سازمان مورد بازنگری قرار می‌گیرد. در سطح داخلی نیز تحقیقات متعددی در زمینه سازمان تجارت جهانی صورت گرفته و سمینارهایی نیز در این خصوص برگزار گردیده است. مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی وابسته به وزارت بازرگانی، نیز آثار قابل ملاحظه‌ای در این زمینه منتشر نموده است که از جمله می‌توان به کتاب استاد حقوقی سازمان تجارت جهانی است که در سال ۱۳۸۵ منتشر شده است. همچنین مقالاتی نیز در این زمینه منتشر گردیده است، از جمله "نگرشی بر ساختار مرجع حل و فصل اختلافات در سازمان تجارت جهانی که توسط دکتر عباس کدخدایی در مجله حقوقی شماره ۲۱ در سال ۱۳۸۵ ارائه شده و در آن نظام حل و فصل اختلافات این سازمان معرفی و نقد گردیده است". در مورد ساز و کار حل و فصل اختلافات در دیوان بین‌المللی دادگستری و همچنین ضمانت اجرای آرای آن نیز مطالعات گسترده‌ای در قالب کتاب، پایان‌نامه و مقاله صورت پذیرفته که از جمله می‌توان به مقاله دکتر مرتضی نجفی‌اسفاد در خصوص بررسی ضمانت اجرای آرای صادره از دیوان بین‌المللی دادگستری اشاره نمود و همچنین کتب جامع و کاملی توسط آقایان دکتر محمد خاور و دکتر سیدباقر میرعباسی در باب صلاحیت و روش‌های حقوقی حل و فصل اختلافات بین‌المللی در دیوان موجود می‌باشد. اما تاکنون هیچ‌گونه مطلبی در خصوص مقایسه ضمانت اجرای آرای صادره از دو رکن قضایی دیوان بین‌المللی و سازمان تجارت جهانی به رشته تحریر درنیامده است.

۴ - اهداف تحقیق

هدف از این تحقیق، بررسی تطبیقی ضمانت اجرای آرای صادره از سازمان تجارت جهانی و دیوان بین‌المللی دادگستری است. به نظر نگارنده آشنایی با ضمانت اجرای چنین مراجعی برای هر کشور چه عضو آن باشد و یا نباشد، امری لازم و شایسته است. به ویژه برای کشورمان ایران که به عنوان عضو ناظر در سازمان تجارت جهانی احتمال الحاق آن در آینده‌ای نه‌چندان دور وجود دارد و شناخت ضمانت اجرای آرای رکن قضایی این سازمان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. نکته دیگر این است که ایران سال‌هاست عضو دیوان بین‌المللی دادگستری می‌باشد و کاملاً به زوایای ضمانت اجرای آرای صادره از آن اشراف دارد. بنابراین می‌توان با یک مقایسه تطبیقی میزان اجرایی شدن آراء در سازمان تجارت جهانی را نسبت به دیوان پیش‌بینی نمود. نگارنده تلاش دارد در این پایان‌نامه ابعاد

گوناگون موضوعات فوق را در حدّ توان به بررسی و چالش کشیده و در نهایت فرضیات ارائه شده در این زمینه را به اثبات رساند.

۵- فرضیه‌های تحقیق

الف - فرضیات اصلی

- ۱- دیوان بین‌المللی دادگستری به عنوان رکن قضایی اصلی سازمان ملل متحد، فاقد یک دستگاه اجرایی برای به اجرا درآوردن احکام خود می‌باشد.
- ۲- رویه قضایی در سازمان تجارت جهانی از سرعت و دقت بیشتری نسبت به دیوان بین‌المللی دادگستری برخوردار است.

ب - فرضیات فرعی

- ۱- کشورها از ضمانت اجرای آرای صادره از سازمان تجارت جهانی رضایت بیشتری دارند.
- ۲- سازمان تجارت جهانی دارای دستاوردهای ویژه‌ای در نظام حل و فصل اختلافات تجاری بوده است.

۶- روش تحقیق و گردآوری

برای انجام این پایان نامه از روش پژوهش توصیفی - تحلیلی وبا استفاده از منابع کتابخانه‌ای و اسنادی بهره‌گیری گردیده است.

۷- مشکلات تحقیق

یکی از مشکلات اصلی در تهیه این تحقیق دسترسی به منابع جدید اطلاعاتی درخصوص موضوع تحقیق می‌باشد. کتاب‌های موجود در کتابخانه‌ها بسیار قدیمی بوده و متأسفانه به دلیل فیلترینگ امکان جستجوی مقالات و اطلاعات جدید از طریق اینترنت میسر نمی‌باشد. در مواردی که دسترسی امکان‌پذیر باشد، به دلیل عدم عضویت در برخی سایت‌ها امکان استخراج مطالب وجود ندارد و یا مستلزم پرداخت اعتباری می‌باشد که با توجه به تحریم بانک‌ها، این امر هم میسر نمی‌باشد. لذا تدبیر اندیشه‌ای جهت تسهیل دسترسی به منابع جدید علمی، دانشجویان را در گردآوری مطالب مورد نیاز مساعدت می‌نماید.

۸ - سازماندهی تحقیق

تحقیق حاضر در راستای بررسی مفروضات، سؤالات مطروحه و اثبات فرضیه‌های تحقیق، به سه بخش اصلی منقسم می‌گردد که در بخش اول کلیاتی در زمینه شناخت دیوان بین‌المللی دادگستری و سازمان تجارت جهانی، تاریخچه پیدایش، ساختار داخلی آنها از بعد شکلی و ماهوی و به طور کلی سیر تحوّل این دو نهاد را ترسیم می‌نماید. در بخش دوم ویژگی‌های اساسی مکانیسم حل و فصل اختلافات در دیوان بین‌المللی دادگستری و سازمان تجارت جهانی، ارکان حل اختلاف، موضوعات قابل طرح، قوانین و مقررات حاکم بر حل اختلاف به تفصیل مورد بحث و بررسی قرار خواهد گرفت. در نهایت در بخش سوم ضمانت اجرای احکام و توصیه‌ها در دیوان و سازمان تجارت جهانی مورد ارزیابی قرار خواهد گرفت و نقاط ضعف و مثبت آن بیان می‌گردد. در پایان پیشنهادات لازم جهت برطرف نمودن کاستی‌های وضعیت موجود و تقویت نقاط مثبت ارائه خواهد گردید.